

## A társulatiadó a felértékelés szempontjából.

Irta: *Gazda Károly.*

(Folytatás)

### II.

A 3. §-nak is van egy rendelkezése, mely utját állja a mérlegvalódiság helyreállításának. A felértékeléssel megejtett cselekvő vagyomból ugyanis levonandók a tartozások s az így megállapított tiszta vagyon „az alaptőkének a megnyitó mérleget megállapító közgyűlés napján érvényben volt összegével” hasonlítandó össze. A többlet ennél fogva úgy áll elő, hogy az összehasonlításnál az eddigi tartalékalapok nemlétezőknek tekintetnek.

Annak a ténynek, hogy az összehasonlításnál az eddigi tartalékok figyelembe nem vehetők, az a következménye, hogy a fenti differencia nagyobb lesz a kelletténél és hogy a rendelet arra kötelezi a társulatokat, hogy tartalékaikat tőke formájában állítsák be. Ez a tendencia merőben ellenkezik a fentebb kifejtett gazdasági alapkövetelménnyel, amely azt kívánná meg, hogy a tőke egy része tartalékolható legyen, de semmi esetre se, hogy a tartalékok tőkésíttessenek. Vannak vállalatok, melyeknél a tartalékok összegei, még minden valorizáció nélkül is, sokszorosan meghaladják az alaptőke nagyságát és így ezeknek elhanyagolása vagy 1. a részvénytőkét, illetve az alaptőke rendezési tartalékalapot gazdagítja, vagy 2. ha a rendes tartalékalapra kerülne, úgy az alaptőke ideutalandó összege elől elvonná a tartalékolási lehetőséget, aminél fogva illuzóriussá tenné a 6. §. azon rendelkezését, mely szerint a többlet fele tartalékolható.

A felértékelési többletnek ennél fogva általában csak kisebb része helyezhető a rendes tartalékba és a társulatok arra kényszerülnek, hogy a többletet tőkésítsék. Ennek rentabilitása nem látszik biztosítottnak, minél fogva nagy részvénylőkék kimutatását elkerülendő: a vállalatok kénytelenek lesznek a felértékelést tényleges értékük alatt eszközölni. Ha az összehasonlítás alapjául nemcsak a tőke, hanem a tőke és tartalékok együttes összege szolgálna, a felértékelés a tartalékok felösszegével szabadabban lenne eszközölhető és a tényleges vagyon kimutatása biztosítottabbnak látszanék.

## III.

Kardinális hiánya a rendeletnek, hogy nem teremt tiszta helyzetet az értékcsökkenési leírások kérdésében. Szinte érthetetlen, hogy e kérdéssel, mely pedig, véleményem szerint, egyik legfontosabb problémája a mérlegvalódiság helyreállításának, még csak nem is foglalkozik, meg sem említi, mintha abszolúte lényegtelen volna. Nem lesz tehát érdektelen, ha pár szót szentelek az értékcsökkenési leírások lényegének feltárására.

Az álló és forgó tőkék közt az a fő különbség, hogy előbbieket élettartama hosszabb, aminek folytán az áruk eladási árában relative kisebb hányadban foglalhatnák, mint utóbbiak. A segélyükkel előállított áruk eladási árából azonban az élettartamuknak megfelelő amortizálásra szükséges összeg levonandó akkor, ha a nyereséget akarjuk kiszámítani, mert egészen egyoldalú és hibás lenne az a felfogás, mely a bruttó eladási árból csak a forgótökéket (nyersanyagokat, munkabéreket stb.) hozná levonásba és a maradékot nyereségnek deklarálná. Az állótökékre eső amortizációs hányad ugyan csak veszteség, mely tartalékolandó azon időpontra, midőn az állótöke élettartama megszűntével az hasznavethetlenné vált és pótlendő. Az értékcsökkenést e szempontból érthetjük meg csupán. Ha pl. egy husz évig üzletben maradható gép értékének  $\frac{1}{10}$  részét évenként leírjuk, a felújításhoz szükséges összeget rezerváljuk.

Egészen mást mond tehát az a mérleg, melyben az állótökéket, a maguk egész összegében szerepelnek a vagyontételek közt, de a felújításra tartalékolt összegek a teheroldalon szerepelnek és az a mérleg, amelyben az értékcsökkenés a vagyon oldalon iratott le: az első képet nyújt az effektive beruházott vagyon nagyságáról, amelyből a vállalat kapacitására, nagyságára, kiterjedésére lehet következtetni és amelyből egyszersmind ki lehet olvasni azt is, hogy mily összegek fordítottak eddigelé értékcsökkenési tartalékolásokra; a második elhomályosítja a képet, nem tájékoztat sem vagyronról, sem kapacitásról és lehetetlenné teszi, hogy a vállalat vezetőségének tartalékolási politikájába betekintés nyerhető legyen, hogy megállapítható legyen az, vajjon az amortizációs tartalékolások kellő mérvben foganatosítottak-e, vagy sem?

A mérlegvalódiság helyreállítása elképzelhetetlen anélkül, hogy az állótökéket ilyenemű megállapítására mód ne nyujtassék. Gazdasági életünk konszolidációjának nagy szükségessége megköveteli, hogy a vagyontételek, investíciók, a maguk teljes egészében kifejezésre jussanak, hogy hitelezés esetén a hitelezők világosan láthassák a vállalatok valódi anyagi helyzetét és vezetőségének előrelátható politikáját, hogy a közönség végre tisztába jöjjön, mely vállalatok részvényeibe fektet-

heti be pénzét és hogy mely vállalati vezetőségre bízhatja nyugodtan tőkéit.

De szükséges az értécsökkenési tartalékalapok beállításának lehetősége még maguknak a vállalatoknak szempontjából is. Az értécsökkenési leírás ugyanis az investíciók visszaállítási teljes értékével van kapcsolatban, nem lényegtelen tehát, hogy az investíciók teljes összegszerű értéke állandóan szerepeljen, quasi memento gyanánt, a társulatok könyveiben. Most, amidőn a mérlegvalódiság helyreállításával a felújítási tartalékalapok további dotálásának lehetősége megszűnt és a pénzügyi kormányzat az értécsökkenési leírásoknak ismét normát szabott, azok a vállalatok, melyek a megnyitó mérlegben állótökéik leirt értékét, egyenlegileg vezették be az aktív oldalra, e számszerűen alacsonyabb összeg partiális leírását eszközölhetik csupán a jövőben adómentesen. Ez pedig nemcsak adóügyi szempontból méltánytalan hátrány a vállalatokra, hanem messzeható gazdasági következményei is vannak, melyek kárát, bizonyos idő elmultával, maguk a vállalatok s rajtuk közvetve az egész gazdasági élet fogja megérezni.

A tartalékolások helyes mérvének és mikéntjének megtalálása — ez az eddigelé teljesen figyelmen kívül hagyott kérdés — roppant fontossággal bír a gazdálkodás dinamikai rendjében. A kellő nagyságu, de nem kellően elhelyezett tartalékokból amúgy is oly irányu tendenciák fakadnak, melyek kritikus helyzetbe hozzák a gazdasági életet, hát még a nem-kellő mértékben létesített tartalékok! E hely nem alkalmas a probléma lényeges kifejtésére, így tehát csak röviden vázolhatom, hogy kapitalistikus gazdálkodásunkban, az évenként amortisált összegek, melyek az állótökéek felújítására tartalékolandók, egészen a beszerzés időpontjáig mint egyelőre felesleges és gazdasági functióval nem bíró tőkegyűjtések szerepelnek. A termés lehető fokozásának tendenciája azonban ezen tartalékolt összegeket felhasználja és lehetővé teszi a mind intenzivebb termelést, — a normális gazdasági közfelfogás szerint: teljesen ártatlanul, minden risikótól mentesen. m evvel elvonja e tartalékokat eredeti rendeltetésüktől és az ily módon már felhasznált tartalékok azon időpontban, amidőn az állótökéek restitúciójának szükségessége már nem halasztható, az illető vállalatoknál tőkehiányra vezetnek, amiben a gazdasági kríziseknek egyik alapokát vélem látni. \*)

\*) E kérdést, a maga minden konsekuensiájában, egy készülődőben lévő nagyobb szabásu monografiában, mely „A gazdasági válságok okairól” szól, fejtem ki. Fenti rövid jellemzés előzetes közzétételének oka az, hogy e munkám — bár jelentékeny részek belőle már készen állnak — előreláthatólag aligha kerülhet ez év vége előtt sajtó alá, akkorra pedig a felértékelési mérlegek legnagyobb része már készen lesz és így későn érkezne.

A 4200/925. sz. pénzügyminiszteri rendelet azonban a kellő összegű és megfelelően elhelyezett tartalékolást nem igen igyekszik biztosítani. Akár a legmélyebben felfogott gazdasági szükségből, akár a szanalás céljaiból indulunk ki, a megnyitómérlegre vonatkozó rendelkezések nem valami szerencsésen megválasztottaknak látszanak. A 4200/925. sz. P. M. rendelet oly institutiókat rendel el, melyek aligha fogják meghozni a mérlegek valódiságát. Nem azon okból nem hozzák meg, mert a teljes értékelési szabadság deklaráltatott, hanem azért, mert a rendelet egyéb rendelkezéseiben oly előírásokat tartalmaz, melyek betartása a gazdasági köröknek csak úgy lesz lehetséges, hogy kényszerűségből a tényleges vagyoni kimutatását mellőzik és azt a valódinál alacsonyabban mutatják ki. Mindezek alapján talán hibás is: mérlegvalódiságról beszélni.

(Folytatjuk.)

## SZEMLE.

### Jogalkotás.

Az illetékeknek aranykoronában való kiszabására vonatkozó jogszabályok módosításáról és kiegészítéséről szóló 1925. évi 4600/P. M. számú rendelet. Az illetékeknek aranykorona alapon való kiszabására és lerovására vonatkozó 1924. évi 5001/P. M. sz., 5002/P. M. sz. és 5003/P. M. sz. rendeletek a következőkben módosulnak:

Az 1924. évi 5001/P. M. sz. rendelet 3. §-a hatályon kívül helyeztetik és a kiszabás alá eső illetékeknel az illeték alapját papirkoronában kell megállapítani és az így megállapított értéket kell aranykoronára átszámítani. A papirkorona értéket rendszerint az illetékkötelezettség keletkezése idejére vonatkozóan kell megállapítani és az aranykoronára való átszámítást rendszerint ugyancsak ennek az időnek megfelelő értékviszony szerint kell teljesíteni. Kivételnek a következő esetekben van helye:

1. Az illeték fizetésére köteles fél javára vagy az ő részéről teljesítendő szolgáltatás értékének megállapításánál az illetékkötelezettség keletkezésének ideje helyett az alábbi időpontok irányadók:

a) A szolgáltatás esedékessége, ha ez az illetékkötelezettség keletkezésének idejénél később, de az illeték kiszabása előtt állott be. b) A szolgáltatás tényleges teljesítési ideje, ha ez az illetékkötelezettség keletkezése után, de az illeték kiszabása előtt történt, c) az illeték kiszabásának ideje, ha sem az esedékesség, sem a szolgáltatás még nem következett be.